

KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANING PRAGMATIK JIHATIGA O'QITISHGA BO'LGAN YONDASHUVLAR VA USULLAR

Tajimbetova Gulmira Kenshimbaevna

Erkin tadqiqotshi

Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10631474>

Annotatsiya. Maqola bolajak chet tili oqituvchilariga kommunikativ kompetentsiyaning pragmatic jihatini o'rgatishning yondashuvi va usullariga bagishlangan

Kalit sozlar: kommunikativ kompetentsiya, yondashuvlar, usullar, pragmatic kompetentsiya.

APPROACHES AND METHODS TO TEACHING THE PRAGMATIC ASPECT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE

Abstract. The article is devoted to the approach and methods of teaching the pragmatic aspect of communicative competence to future foreign language teachers.

Key words: communicative competence, methods, approaches, pragmatic competence.

ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ПРАГМАТИЧЕСКОМУ АСПЕКТУ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Аннотация. Статья посвящена подходом и методам обучения прагматическому аспекту коммуникативной компетентности у будущих преподавателя иностранных языков

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, методы, подходы, прагматическая компетенция.

Xorijiy til o'qitish amaliyotida qo'llaniladigan yondashuvlari va usullariga, kora, o'qitish nazariyasi va amaliyotiga, shuningdek, ta'limning ma'lum bir bosqichida o'qitish amaliyotida mavjud yondashuvlar va usullardan foydalanishning ratsionalligi to'g'risida to'plangan empirik ma'lumotlarning tavsifiga tayanish lozim bo'ladi.

Xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida pragmatik, ya'ni kasbiy nutqning funktsional tomoniga alohida e'tibor berilishi kerak. Ma'lumki, o'rganilayotgan tilga o'qitish amaliyoti amaliy tilshunoslikning fan sohasiga ta'alluqlidir. Shuning uchun bu jarayondagi amaliy muammolar bo'lg'usi xorijiy til o'qituvchilarining pedagogik va ilmiy faoliyatining tegishli kontekstlarida tilni malakali ishlatish bilan bog'liq, degan pozitsiya aksiomatik hisoblanadi. Chet el adabiyotida xorijiy tilga o'qitish metodikasi amaliy tilshunoslik sohasiga ham tegishli hisoblanadi. Nazariy tilshunoslikda olingan tilning tuzilishi va faoliyati to'g'risidagi bilimlar to'g'ridan-to'g'ri nazariya (o'rganilayotgan til bilan bog'liq nazariy fanlar) va mutaxassislik tilini oqitish metodologiyasida qo'llaniladi.

Nutqning funktsional tomonini pragmatik o'rganish funktsional yondashuvning paydo bo'lishiga olib kelgan, keyinchalik esa uning asosida kommunikativ yondashuv paydo bo'ldi. Kommunikativ metodologiyaning maqsadi o'rganilayotgan tilni ona tili sifatida so'zlashuvchilarning nutqiga yaqin bo'lgan o'rganilayotgan tilda muloqotni o'rgatishdir (aproksimatsiya tamoyili, qarang: Makhamova & Jalolov 2022). Madaniyatlararo pragmatika bo'yicha ko'plab tadqiqotlarda qo'llaniladigan yondashuvlar ro'yxatini kengaytiradi va til

hodisalari va diskursni tashkil etishning to'liq milliy-madaniy xususiyatlarini ochib beradi. Til va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar, ijtimoiy o'zgaruvchanlik va nutq xatti-harakatlarining variantlari haqidagi sotsiolingvistik nazariyalar, diskurs tahlili, shuningdek interpretatsion tahlil madaniyatlararo muloqotning haqiqiy holatlarida olingan empirik ma'lumotlarni batafsil izohlash imkonini beradi. Bularning barchasi nutq faoliyatining pragmatik jihatiga o'qitishda ham hisobga olinishi lozim bo'ladi.

Nutq aktlari nazariyasining rivojlanishi bilan nutq faoliyatining ikki sub'ekti – so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi muloqot jarayoni va nutqning o'zaro ta'siri haqidagi tasavvur kengaydi.

O'rganilayotgan tilga o'qitishga pragmatik yondashuvni amalga oshirish uchun vaziyat, mazkur tildagi muloqot jarayonidagi o'zaro ta'sirning funktsional va ijtimoiy-madaniy jihati alohida o'rin tutadi. Diskursiv yondashuv bilan integratsiyadagi pragmatik muloqot ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlarini, bizning holatimizda talabalar bilan pedagogning o'zaro munosabatlarini anglashga imkon berishi tayin. Masalan, o'qituvchi tegishli strategiyalardan (murojaatlar va muloqot o'rnatish) foydalangan holda ma'lum bir talabaga yoki barcha talabalarga murojaat qiladi, o'zaro ta'sir davomida materialni taqdim etish strategiyalaridan foydalanadi (tushuntirishlar, so'zlab berish, misollar yoki boshqa dalillarni namoyish qilish) va ma'ruza mazmuni bo'yicha savollar beradi (savol-javob va ushbu ma'lumotni tushunish darajasini nazorat qilish) kabi. Shu bilan birga, talabalar yezkazilgan xabardan ma'lumotni (eksplisit va implisit) olishadi va uni ma'ruza mavzusi haqidagi o'z bilimlari bilan bog'lashadi, nutq muloqotini davom ettirish uchun xulosalar chiqaradilar. Shuning uchun nutq vaziyati mavjud bo'lgan muayyan vaziyatlarda matnlarni almashishni anglatadi – “sub'ektning xarakteristikasini, shaxslararo munosabatlarni, o'zaro ta'sirni va ushbu muloqot ichidagi ta'sirni ko'p bosqichli lingvistik vositalar yordamida ifodalash va aks ettirish” dan iborat bo'ladi (Xlystunova va Ulyanova 2021).

Pragmatik yondashuvning turlari amaliy jihatdan natija ko'rsatish jihatidan o'zlarini muvaffaqiyatli isbotladilar, chunki ular quyidagilarni ishlab chiqishga qaratilgan:

1) sub'ektlar o'rtasidagi munosabatlar uchun haqiqiy kommunikativ vaziyatlarni yaratish qobiliyatlari (o'qituvchi-talaba/talabalar, talaba-talaba/talabalar),

2) o'quv materialini taqdim etish va mustahkamlash va uni nutqda qo'llash ko'nikmalari va malakalari; bu holatda pragmatizm – maqsadli, mazmunli, texnologik va samaralilik mazmunida qabul qilish, nutqni qayta tashkil etish va nutq irod qilish nuqtai nazaridan ifodalanadi.

O'quv ma'lumotlari mazmunining quyidagi muhim tarkibiy qismlarini ajratadi:

* badiiy asarlarning janrlari va ularning xususiyatlari;

* u yoki bu muallif asarlarining o'ziga xos stilistik xususiyatlari;

* tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari;

* o'z fikrlarini aniq va mantiqiy tarzda shakllantirish qobiliyati;

* fikrlarni ifoda etish shakli (ya'ni muloqot maqsadlariga erishish uchun til vositalaridan foydalanishning aniqligi).

Ta'lim mazmunining lingvistik tarkibiy qismidan tashqari, bu o'rinda psixologik va uslubiy tarkibiy qismlar aniq va yashirin ravishda kuzatilishi mumkin.

Pragmatik kompetentsiyani rivojlantirishda ta'limning shaxsga yo'naltirilgan yo'nalishini ham hisobga olish kerak, chunki pragmadidaktika “ta'limning o'quvchilarning qiziqishlari va

qobiliyatlariga tayanishi, ularning maqsadlari va qadriyatlariga yo'naltirilishi muhim hisoblanadi (Podkina 2003).

Pragmatikaga o'qitishning ko'plab pragmatikaga yo'naltirilgan yondashuvlari, usullari va vositalari mavjud bo'lib, ular bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarida pragmatik kompetentsiyani rivojlantirishning maxsus modeli va texnologiyasini ishlab chiqish uchun asos bo'lishi mumkinligini ko'rsatdi.

REFERENCES

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Издательство «Советская энциклопедия», 1966.
2. Балабанова И.Я. Лингвопрагматика рекламного текста (на материале русского и французского языков) // Вестник Челябинского государственного университета, 2012, № 20 (274).
3. Гришаева Е.Б. Прагматико-функциональный подход в обучении профессионально-ориентированному иностранному языку. 2020. Режим доступа: [Pragmatiko-funktionalnyu-podhod-v-obuchtnii-professionalno-orientirovannomu-inostrannomu-yazyku.pdf](#). DOI: 10.17223/19996195/52/9
4. Золотов П.Ю. Перспективы обучения прагматической компетенции (иностранного языка) с использованием корпусных технологий. 2017 <https://tsutmb.ru/nauka/internet-konferencii/2017/8-prep-vysshey-shkoly/7/zolotov.pdf?ysclid=loftxwd5u1752844095>
5. Кожухова И.В. Прагматическая компетенция на практике по иностранному языку. // Вестник Челябинского университета. 2015, №27 (383). Филологические науки. Вып.9. – С.98-100. Режим доступа: <file:///C:/Users/USER/Downloads/pragmaticheskaya-kompetentsiya-na-praktikume-po-inostrannomu-yazyku.pdf>
6. Колшанский Г.В. Коммуникативная функция и структура языка. -М.: Наука, 1994.
7. Коньшева А.В. Английский язык. Современные методы обучения. – М.: ТетраСистемс, 2007. – 352 с.
8. Которова Е.Г. Прагматика в кругу лингвистических дисциплин: Проблемы дефиниции и классификации. // Russian Journal of Linguistics. 2019, 23(1). – С. 98-115. DOI:[10.22363/2312-9182-2019-23-1-98-115](https://doi.org/10.22363/2312-9182-2019-23-1-98-115)
9. Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/331360145_Pragmatics_among_Linguistic_Disciplines_Problems_of_Definition_and_Classification
10. Махкамова Г.Т. Концепция формирования межкультурной компетенции студентов факультетов английского языка: Монография. –Ташкент: «Фан» Академии Наук Республики Узбекистан, 2010. –207 с.
11. Махкамова Г.Т. Лингводидактический потенциал речевых актов при обучении английскому языку как специальности в магистратуре// Ж. Филология масалалари. №1, 2013. –С.44-50.

12. Махкамова Г.Т. Педагогический дискурс иноязычного образования: Проблемы и решения. – Ташкент: Fan va texnologiya, 2019. – 144 с.
13. Махкамова Г.Т., Ризаева С. Функциональный аспект иноязычной коммуникативной компетенции. //Хорижий тилларини уқитиш динамикаси ва уни уқитиш самадорлигини оширишнинг когнитив технологиялари: Республика илмий-амалий анжумани материаллари. – Т.: ТДПУ, 2020. –С. 188-191.